

УДК 372.3

МАЙБУТНЄ СУСПІЛЬСТВА МОЖНА ЗАПРОГРАМУВАТИ НА МАЙДАНЧИКУ ДИТЯЧОГО САДОЧКА

Кузь В.Г.

В статті йдеться про особливу роль дошкілля як першо-основи системи неперервної освіти.

Ключові слова: дошкільна освіта, елітна освіта, наступність у вихованні.

На рубежі епох, на схрещенні віків належить підсумовувати пройдений шлях, позначати нові горизонти, прогнозувати майбуття. То чи виправдає нове століття наші сподівання? Цілоком очевидно, що розраховувати на позитивну відповідь ми можемо лише за однієї принципової умови: настільки освіченим буде підростаюче покоління, які знання отримають наші діти, а чи навчимо ми їх самостійно вчитись упродовж усього життя, чи зможуть вони бути конкурентноспроможними в умовах інтегрованої, глобальної економіки, ключові компоненти котрої все тісніше переплітаються у взаємозв'язаній системі взаємин?

Отже, вже на початку нового тисячоліття майбутнє нової держави і народу залежить не тільки від того, який обсяг знань ми їм даємо, а найперше від того, як ми їх учимо – чи розвиваємо їх здатність мислити, шукати знання, аналізувати факти, чи вчимо самостійно здобувати інформацію, використовуючи комп'ютер, Інтернет, оволодівати англійською чи й декількома мовами?

У відповідних нормативних документах (у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття); Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) підкреслюється необхідність постійного навчання, неодноразового включення в навчальний процес людей різного віку і підготовки, які прагнуть адаптуватися до нових викликів часу, збагатити себе новими знаннями й уміннями, щоб досягти життєвого та професійного успіху. Тому попит на здобуття і вдосконалення освіти постійно зростає, а здатність

результативно навчатися стає виключно важливою особистісною й соціальною цінністю, а отже розвиток системи безперервної освіти стає реальним пріоритетом державної освітньої політики, розвитку в людей ключової компетентності – здатності навчатися впродовж життя. У зв'язку зі створенням безперервної освіти як системи кожна її ланка має діяти як складова в режимі наступності, доступності і розвитку. Отже, особливій уваги потребує перша сходинка безперервної освіти – дошкільна, яка є найуразливішою через неготовність, а отже неможливість забезпечити виховання дітей у дошкільних навчальних закладах через відсутність як приміщень дитячих садків, зменшення ліцензованих і фактичних обсягів прийому студентів на спеціальності з дошкільної освіти, а в зв'язку з цим неможливість підготовки педагогів для дитячих садків через [2, с.126-127].

Головним в освіті є навчити людей з дитячого віку учитися, прищепити їм здатність до подальшого самовдосконалення і зберегти її на все життя.

Суб'єкт навчання, щоб не відстати від інших, не дискваліфікуватися, повинен займатися самоосвітою і з певною періодичністю проходити курси перепідготовки і навіть оволодівати новою професією. В деяких розвинених країнах, наприклад в США, навіть пенсіонери включаються в цей процес, заохочуються, в тім числі і матеріально. Це веде до продовження життя, до збільшення активного віку людини. У суспільстві, яке базується на міцному фундаменті знань, вища освіта посідає пріоритетну роль у розвитку окремих країн і світового співтовариства в цілому, ясна річ, що в такому суспільстві на передові позиції виходять люди, які володіють найновішими знаннями, здатні застосувати їх на прак-

тиці і творити нові, складають його інтелектуальну еліту. Постіндустріальному суспільству відповідає економіка знань, де не речі, не рухоме чи нерухоме майно і не природні родовища, втім числі енергетичні ресурси складають головне багатство суспільства, яке уступає місце новому пріоритету – інформації і інтелекту. В цьому суспільстві пріоритетними є духовні цінності, які створюють люди, що функціонують у сфері науки і освіти, тобто наукова, гуманітарна, освітня еліта.

Вперед вириваються країни, які орієнтуються не на добування корисних копалин, навіть якщо їх запаси великі, часом унікальні, і не на їх первинну обробку а ті, національними продуктами котрих є найперше виробництво і переробка інформації і виробництво, засноване на високих технологіях, а отже ті, що мають систему освіти, яка готує людей керувати інформацією і інформаційними технологіями.

У суспільстві, в якому перед веде економіка знань, особливу роль посідає елітна освіта, тісно зв'язана з виробництвом і підготовкою кадрів, які володіють високими технологіями, методологією аналізу високотехнологічної інформації, кадрів супервисокої кваліфікації, новаторів, що відкривають нові горизонти перед людством, способом існування котрого є неперервний і швидкий розвиток, особливо коли знання швидко старіють і тому потрібне їх постійне оновлення і переосмислення, а отже на часі нові підходи, нові ідеї, нові узагальнюючі теорії.

Талановиті елітні вчені виростають з обдарованих дітей, яких ми маємо відшукувати вже в дошкільному, навіть ранньому дошкільному віці, в дитячих садочках і далі їх плекати, аби жодна обдарована дитина як в місті, так і в селі не втратила свою обдарованість, бо еліта нації, починається з дошкілля. Необхідно сприймати відтік талановитих фахівців за рубіж і створити їм належні умови життя і праці: надати обладнані найновішими приладами лабораторії, технопарки, високотехнологічні підприємства, вітчизняні «сіліконові долини». Бо виїзд за рубіж нашої національної наукової еліти – невиправна втрата для України. Не менш тривожним є і те, що за школярами, переможцями міжнародних та всесвітніх олімпіад ведеться спостереження – їх вербують елітні ВНЗ Росії, США та інших розвинених країн. Прикро втрачати талановиту молодь ще зі шкільної парти. В США обдаровані діти (gifted children) «відслідковуються» державою, провідними корпораціями, починаючи з ніжного віку, їм виплачують стипендію, після закінчення середньої школи пропонують на вибір найпрестижніші університети. Обдарованим дітям з бідних сімей надають додаткову матеріальну допомогу. Державні діячі цих країн добре розуміють, що ці витрати окупляться дуже швидко.

Отже «в інформаційному суспільстві, в котрому головною цінністю є інформація, і відповідно «інформаційна людина», неминуче зростають вимоги до самої освітньої системи. Її продукт – люди високоосвічені, які володіють знаннями і технологіями інформаційного суспільства і вміють розвивати, примножувати їх, народжувати нові ідеї адекватні потребам цього суспільства. Тому передові країни будуть постійно і гостро відчувати потребу творення висококваліфікованої еліти, необхідність в котрій буде зростати» [1, с.17-18].

Особливу цінність в інформаційному суспільстві мають освітні еліти, еліти вчених та творців інноваційних технологій. До ХХІ ст. прийшло розуміння пріоритету в розвитку суспільства інтелектуальних ресурсів, інформаційних і технологічних новацій та їх суб'єктів – творців нових ідей, нових відкриттів – значить – і структур елітних ВНЗ і науково-дослідних інститутів, в котрих виростають мислителі, таланти, де відточуються їх здібності, народжуються наукові школи і напрями – авангард сучасної цивілізації. Освітній процес посідає особливо важливе місце у творенні держави. Ще Я.А.Коменський зауважив: «Наступний вік буде саме таким, якими будуть виховані для нього майбутні громадяни» [3, с.130].

Особливу роль освіти в інформаційному постіндустріальному суспільстві, в котрому величезне значення мають інноваційні і креативні здібності молоді, вміння нестандартно мислити, здібності до оригінального вирішення проблеми, багато з яких є принципово новими для людства. Тож вступивши у ХХІ століття, ми повною мірою можемо усвідомити і важливість, і масштаб-

ність проблеми виховання громадян своєї країни з найніжнього, переддошкільного віку. Яскраво ця проблема усвідомлюється в розвинених країнах (можливо тому вони і розвинені?). Там йде постійний пошук талановитих дітей. Рівень освітньої системи країни багато в чому визначає її статус і авторитет у світовому співтоваристві. Наше майбутнє вирішальною мірою буде визначитись молодим поколінням, яке починає жити і творити в новому тисячолітті. У сучасному світі отримує шанс стати квітучою країною держава, яка створює максимальний простір для реалізації творчих потенцій людини, для виявлення талантів і здібностей людей і зможе поставити їх на службу суспільству. Тому суспільство повинно шукати, виявляти таланти і здібності своїх членів і, бажано, якомога раніше, з ніжного переддошкільного віку розвивати і пестити їх, привчаючи змалечку до напруженої щоденної праці. Тут особлива роль належить сім'ї, де ні самі батьки «не будуть вести бездіяльного життя, ні дітям своїм і іншим членам сім'ї не будуть дозволяти віддаватись бездіяльності, а будуть наполягати на тім, щоб всі, ...навіть зовсім маленькі діти, котрі ще не в змозі займатись чимось більш серйозним, хай займаються іграми, тільки б не віддавались тупій бездіяльності» [3, с.128-129]. Бо в грі з раннього віку дитина проявляє свій інтерес, своє захоплення, а далі – свої здібності і свій талант. А.С.Макаренко мудро зауважив: «... у дітей є потреба в грі і її потрібно задовольнити... як дитина грається, так вона буде й працювати» [5, с.217]. І не тільки. Вона в грі програмує майбутнє суспільства, що помітив В.О.Сухомлинський, який у одній з своїх маловідомих праць так описав своє спостереження: «... майбутнє суспільство можна запрограмувати на майданчику дитячого садочка» [8, с.242].

Як відомо, різноманітні здібності, наприклад, комунікативні, серед них якості лідера, формуються вже в ранньому віці. Щоб виявити і розвинути ці таланти, потрібні певні передумови – створення рівних стартових можливостей для представників молодого покоління вступати в конкурентну боротьбу за отримання освіти якнайвищого рівня, котра стала б ключем до висхідної соціальної мобільності. За цієї умови до вищих найпрестижніших позицій прийдуть дійсно найталановитіші, чесні люди, які зможуть забезпечити оптимальний розвиток суспільства.

І сьогодні актуальною є висловлена Я.А.Коменським в «Пам'яті» наступна думка: «Дуже важливим для людства є і те, щоб люди стали старанними та трудолюбивими. Адже не тільки в Содомі безділля було першою причиною розпусту... Приклади цілих народів показують, що пороки не панують там, де процвітає чесна праця. Бо не кожний мовчки робить свою справу і у всіх завдяки старанності у всьому достаток, там ніхто не знає нужди і ні в кого нема часу для підлості і тому подібного. Зовсім інше ми бачимо там, де люди піддаються ліні, неробству» [4, с.394-395]. Отже, із цієї сторони світ міг би бути в блаженному стані, якби всі люди були привчені до постійної старанності.

Важливим є виховання дітей у переддошкільний, дошкільний період, який зазвичай залишається поза увагою батьків, як період становлення майбутнього громадянина країни.

Особливу роль у вихованні дитини належить періоду перших років її життя, про що А.С.Макаренко висловився так: «Якою буде людина, головним чином, залежить від того, якою ви її зробите до п'ятого року її життя. Якщо ви до п'яти років не виховаете як треба, потім доведеться перевиховувати» [6, с.434].

В.О.Сухомлинський стверджував: «Виховання – це насамперед людинознавство. Без знання дитини – її розумового розвитку, мислення, інтересів, захоплень, здібностей, задатків, нахилів – немає виховання... У вихованні немає головного й другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що створюють красу квітки» [7, с.13].

У вихованні все головне – і слово, і інтонації, з якими його мовить мама, і теплота взаємин між батьками в домі, і радість спілкування у групі в дитячому садочку, і зустріч з вихователем. За В.О.Сухомлинським, взаємна довіра між вихователем і вихованцем, ідеал людяності, який бачить дитина в своєму вихователі, – елементарні й разом з тим найскладніші, наймудріші правила виховання, зрозумівши які, вчитель стає справжнім духовним наставником. Одна з найцінніших якостей вихователя – людяність, глибока любов до дітей, любов, у якій поєднується сердечна лас-

ка з мудрою суворістю й вимогливістю батька, матері.

Дитинство – найважливіший період людського життя, – підкреслював Павлівський педагог, це – не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, самобутнє, неповторне життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі народної моралі: шани і поваги членів триярусної родини – дідухів і бабусь, мами і тата, братів і сестер, рідної оселі, села і далі – Батьківщини.

Світ, що оточує дитину, – це передусім світ природи з безмежним багатством явищ, з невичерпною красою. Тут, у природі, вічне джерело дитячого розуму. Але водночас з кожним роком зростає роль тих елементів середовища, що пов'язані із суспільними відносинами людей, з працею.

Процес пізнання навколишньої дійсності є незамінним емоційним стимулом думки. Для дитини дошкільного й молодшого шкільного віку цей стимул відіграє винятково важливу роль. Істина, в якій узагальнюються предмети і явища навколишнього світу, стає особистим переконанням дітей тоді, коли вона одухотворяється яскравими образами, що впливають на почуття.

Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною безперервної освіти в Україні, як наголошується про це у Законі «Про дошкільну освіту», тому чи не найголовнішим зараз в реформуванні освіти є докорінно змінити на краще стан дошкільної освіти і найперше охопити нею всіх дітей дошкільного віку, забезпечивши тим самим стрункість функціонування системи неперервної освіти.

Функціонування означеної системи освіти має забезпечити виявлення обдарувань, нахилів, здібностей кожної дитини вже в

ранньому дошкільному віці і розвивати їх, вистроюючи індивідуальну траєкторію кожного вихованця через різні форми відповідно до персональної освітньої програми, забезпечити високоякісну підготовку студентів – майбутніх педагогів дошкільних установ;

- добитись того, щоб дошкільну освіту здобули всі діти дошкільного віку. При тім дошкільнята мають навчатися усього того, що повинно зробити їх мудрими, доброчесними, благочестивими громадянами;
- ця освіта має відбуватися дуже легко, м'яко, ніби сама собою – без суворості і ніякого примусу;
- у вихованні і навчанні дошкільнят належить пристосовуватись до їх природних здібностей, щоб можна було використовувати їх легко і приємно, доступно, тобто починати його своєчасно, з належною підготовкою, йти від легкого до труднішого, не поспішаючи;
- при цьому дотримуватись наступності у вихованні дітей всіх груп дошкільного віку, а також між вихованням у дошкільному закладі і початкової школі, далі між усіма ступенями неперервної освіти. Про наступність між дитячим садом і школою дуже образно висловився В.О.Сухомлинський: «... школа не повинна вносити різкий перелом у життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що вона робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не приголомшує зливою вражень» [7, с.96].

Отже, діти в дошкільному закладі мають звикати до постійної праці, і постійних занять, а також привчатись до всього, що буде їм необхідне впродовж усього життя – вміти мовити слово і вміти розумно мовчати, ставитись до оточуючих з повагою і любов'ю, бути помірним і охайним, бережливим в поводженні з іграшками, справедливим і терпеливим, вміти бути корисним іншим людям, що вже є сферою елітопедагогіки.

Література

1. Ашин Г.К. Мировое элитное образование / Геннадий Константинович Ашин. – М.: Анкил, 2008. – 360 с.
2. Біла книга національної освіти України / За заг. ред. акад. В.Г.Кременя: НАПН України. – К.: Інформ. системи, 2010. – 342 с.
3. Коменский Я.А. Воскресший Форций или Об изгнании из школ косности / Ян Амос Коменский. Избр. пед. соч.: В 2-х т. – Т.2. – М.: Педагогика, 1982. – С.112-132
4. Коменский Я.А. Всеобщий совет об исправлении дел человеческих / Ян Амос Коменский. Избр. пед. соч.: В.2-х т. – Т.2. – М.: Педагогика, 1982. – С.285-469
5. Макаренко А.С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду / Антон Семенович Макаренко. Твори: В. семи т. – Т.5. – К.: «Рад. школа», 1954. – С. 209-230
6. Макаренко А.С. Про «Книгу для батьків». Вступне слово Твори: В. семи т. / Антон Семенович Макаренко. – Т.4. – К.: Рад. школа, 1954. – С.427-444
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям Вибр. тв.: В. п'яти т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – Т.3. – К.: «Рад. школа», 1977. – С.7-279
8. Сухомлинський В. А. «Чем лечит мозг – мыслью, трудом, творчеством – или лекарствами? (Некоторые итоги 35-летнего исследования) / Бережно: дитина! В.О.Сухомлинський про важких дітей: тематич. зб. / Василь Олександрович Сухомлинський / Упоряд. Т.В.Філімонова; за наук. ред. проф. О.В.Сухомлинської. – Луганськ: Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2008. – С. 240-263

Кузь В.Г.

Будущее общества можно запрограммировать на площадке детского сада

В статье дошкольное воспитание рассматривается как первая ступень системы непрерывного образования.

Ключевые слова: дошкольное образование, элитное образование, преемственность в воспитании.

Kuz V.G.

The future of society could be programmed at the kindergarten playground

The author of the article has considered the peculiar role of pre-school education, as fundamental principle system of continuous education.

Key words: Pre-school education, elite education, succession in upbringing.